

Nr 860

Av herr Arvidson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4,
angående reformerad lärarutbildning.

Kungl. Maj:ts proposition nr 4 angående reformerad lärarutbildning bygger i stor utsträckning på de förslag som avgivits av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Kungl. Maj:t har därvid i anslutning till remissbehandlingen av de sakkunnigas huvudbetänkande på vissa betydelsefulla punkter kommit fram till andra lösningar än de av de sakkunniga förordade.

1. *Lärarutbildningens uppgifter*

Vid beräkningen av behovet av lärare inom olika områden av skolväsendet har departementschefen kommit till betydligt högre siffror än de av de sakkunniga framräknade. Emot de nya beräkningsgrunderna torde ingen invändning kunna riktas. Det förtjänar emellertid noteras, att de sakkunniga räknat med eventualiteten av ett betydligt större lärarbehov än det i betänkandet förutsedda och följaktligen föreslagit en starkt utpräglad elasticitet i lärarutbildningsorganisationen.

Det förtjänar understrykas, att departementschefen i stort kunnat ansluta sig till de nydanande synpunkter på lärarutbildningens mål som de sakkunniga framfört.

2. *Lärarutbildningens innehåll och utformning*

a. *Utbildningen av klasslärare*

Lärarutbildningssakkunniga hade föreslagit, att all lärarutbildning skulle grundas på genomgånet gymnasium. För de sakkunniga hade det framstått som ett väsentligt önskemål, att det nya skolsystemets helhetssyn fick sin motsvarighet i helhetssynen på lärarutbildningen. Inom skolsystemet har den gamla dualismen (parallellskolesystemet) upphävts. Det finge inte bli så, att dualismen bevarades inom lärarutbildningen. Följaktligen borde all lärarutbildning vila på gemensam grund (gymnasium). Redan i propositionen om det gymnasiala stadiets skolformer till 1964 års riksdag intog departementschefen den hållningen, att fackskolan borde vara tillräcklig grund för klasslärarutbildningen, och alltsedan dess har farhågor yppats att den gamla dualismen mellan läroverkslärare och folkskollärare skulle bevaras i nya former. I proposition nr 4 till årets riksdag löser emellertid departementschefen frågan så, att fackskola i princip godtages också som

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 4 saml. Nr 860—865

grundval för universitetsstudier. Därmed skulle dualismen vara upphävd och likställigheten vara garanterad.

På s. 123 f. i propositionen hänvisar departementschefen till att en särskild utredning, den s. k. kompetensutredningen, tillsatts »för att utreda frågan om främst gymnasie- och fackskoleutbildningens kompetensvärde inklusive de postgymnasiala utbildningsvägarnas intagningsbestämmelser». Departementschefen fortsätter:

I direktiven till denna (se 1966 års riksdagsberättelse s. 290) uttalade jag bl. a. att en fundamental regel, då det gäller att uppställa behörighetsvillkor för en viss utbildning i form av krav på förutbildning, bör vara att dessa villkor grundas på vad som är sakligt motiverat med hänsyn till den fortsatta verksamheten. Tendenser att låta prestigesympunkter eller andra ovidkommande omständigheter påverka utformningen av behörighetsvillkor måste självfallet motverkas. Vidare framhålls att det oftast är angeläget att till en utbildningsväg kunna rekrytera personer med varierande förutbildning och erfarenheter i fråga om såväl nivå som inriktning. En viktig förutsättning för att utbildningsväsendet skall fungera rationellt är att behörighetsreglerna inte präglas av ett snävt betraktelsesätt. Möjligheter måste sålunda finnas för att på olika vägar meritiera sig för en viss utbildning eller ett visst yrke.

Som redan framhölls i prop. 1964:171 bör hela området för s. k. icke-akademisk, postgymnasial fackutbildning i princip tillhöra fackskolans kompetensområde. Kompetensutredningen skall enligt direktiven undersöka om inte bland de postgymnasiala utbildningsvägar, som i dag kräver studentexamen eller motsvarande förutbildning, finns åtskilliga som bör kunna grundas på fackskolekompetens. I viss mening bör detta gälla även den s. k. akademiska postgymnasiala utbildningen. Principerna för den sistnämnda utbildningens anknytning till det underliggande skolväsendet skall sålunda tas upp till en förutsättningslös prövning. I direktiven framhölls att det allmänna villkoret i fråga om bredd i förutbildning eller erfarenheter bör kunna anses tillgodosett om den utbildningssökande har en gymnasial utbildning av inte alltför speciellt slag. Därutöver kan speciella behörighetsvillkor behöva uppställas.

Jag vill betona att det synsätt jag gett uttryck för i direktiven till kompetensutredningen ligger helt i linje med de av statsmakterna godtagna principerna för utvecklingen av det icke-obligatoriska skolväsendet. Det mer integrerade gymnasiala skolsystem, som håller på att införas, har till syfte att ge unga människor väsentligt större möjligheter än de har i dag att välja studievägar som de är bäst lämpade för och mest intresserade av. Skall detta uppnås, får inte en studieväg framstå som en återvändsgränd, som inte ger tillträde till breda och attraktiva avnämningarområden.

Orden har synts mig så betydelsefulla, att jag velat anföra dem i deras helhet. Om de i de återgivna styckena uttalade principerna förverkligas, torde de garantera likställigheten, såvitt angår förutbildningen, mellan klasslärare och ämneslärare. Emellertid hänskjuts principens tillämpning till utredning. I och för sig är detta välmotiverat, men skäl finns för misstanken att det kommer att resas hårt motstånd mot varje förslag att öppna universitetsstudierna för fackskolans elever. För att fackskolan skall kunna

godtas som grundval för klasslärarutbildning krävs garantier i form av ett riksdagsuttalande att ämneslärarutbildning skall vila på principiellt samma förutbildningsgrund som klasslärarutbildning. Jag föreslår, att riksdagen gör ett sådant uttalande.

b. Utbildningen av ämneslärare

I fråga om utbildningen av ämneslärare avviker Kungl. Maj:ts proposition från lärarutbildningssakkunnigas förslag främst i fråga om adjunktutbildningen. De sakkunniga hade föreslagit en kategoriklyvning, som innebär att utbildningen av gymnasieadjunkter i fråga om normalstudietid blir ett år längre än utbildningen av högstadiadjunkter. Departementschefen avvisar tanken på en sådan kategoriklyvning av både principiella och praktiska skäl. Med hänsyn till stadiernas samverkan borde adjunkterna kunna tjänstgöra både på gymnasiet och på högstadiet. Med hänsyn till erforderlig kompetens för undervisning på gymnasiet borde enligt departementschefens mening kunskapsfördjupning (= tre terminers studium i stället för två) vara nog i ett ämne, medan de sakkunniga räknat med två. I förhållande till nuvarande kompetens innebär departementschefens förslag ingen nedskärning.

Det kan beklagas, att departementschefen på detta sätt frångått de sakkunnigas förslag, vilket utgjorde en garanti för tillräckliga kunskaper för adjunkterna inom gymnasiet. Emellertid torde Kungl. Maj:ts förslag inte i praktiken få några större verkningar. Erfarenheten har redan visat, att de akademiskt utbildade lärarna i regel föredrar gymnasieundervisning framför högstadiundervisning. Man kan därför vänta, att de universitetsstudierande, som förbereder sig för lärarbanan, skaffar sig högre betyg i sina ämnen för att bättre kunna hävda sig i konkurrensen om adjunktstjänsterna vid gymnasierna. Gymnasiet skulle även på denna väg kunna räkna med att få en lärarkår med fullgoda ämneskunskaper över hela linjen.

Ett villkor härför är emellertid, att de studerande tillerkänns studiemedel även för den tid som åtgår för det extra år som kan beräknas tas i anspråk för denna fördjupning av studierna. Jag föreslår, att riksdagen uttalar sig i denna riktning.

3. Utbildningens yttre organisation

Lärarutbildningssakkunniga hade föreslagit, att klasslärarnas hela utbildning och ämneslärarnas praktiska utbildning förläggs till gemensamma lärarhögskolor, vilkas kärna skulle utgöras av en pedagogisk-vetenskaplig institution. I en reservation hade jag föreslagit en annan anordning: att lärarhögskolorna skulle införlivas med universiteten som ev. pedagogiska fakulteter. För både reservanterna och sakkunnigmajoriteten framstod det

som ett villkor för fullödig lärarutbildning att den skedde i vetenskaplig miljö och med vetenskapliga målsättningar.

Departementschefen har beträtt en helt annan väg. I realiteten bibehålls seminarieutbildningen, dvs. en lärarutbildning utan kontakt med vetenskaplig forskning och vetenskaplig miljö. Det bör visserligen noteras, att departementschefen klart betonar, att de mindre lärarhögskolorna, som skall ge enbart klasslärarutbildning, skall vara jämställda med de större lärarhögskolorna i avseende på denna utbildning. Med den föreslagna organisationen är detta emellertid omöjligt.

I dagens läge synes man inte kunna komma längre än att kräva, att lärarutbildningen förläggs enbart till städer som antingen har universitet eller universitetsfilial. Visserligen är universitetsfilialerna inte avsedda för forskning i egentlig mening, men de kommer att garanteras viss kontakt med universitetsforskningen och därigenom erbjuda en mot forskning inriktad miljö. En sådan lokalisering av klasslärarutbildningen, att utbildning av klasslärare alltid sker i samma stad som utbildning av ämneslärare, ger också vissa utsikter till en framtida integrering med större möjligheter till upprättandet av pedagogisk-vetenskapliga centra. Jag föreslår därför att riksdagen ville göra det uttalandet, att den nu föreslagna yttre organisationen av klasslärarutbildningen göres provisorisk och att strävandena bör inriktas på avvecklingen av sådana läroanstalter för utbildning av klasslärare som inte är belägna i städer med universitet eller universitetsfilial.

Med hänvisning till ovanstående föreslår jag,

att riksdagen ville uttala

1. att utbildningen av ämneslärare och utbildningen av klasslärare skall i princip vila på samma förutbildningsgrund;
2. att studerande, som syftar mot adjunktskompetens, tillerkänns studiemedel för den tid som kan anses erforderlig för inhämtandet av kunskaper för högre betyg än vad som erfordras för vanlig adjunktskompetens; samt
3. att den av Kungl. Maj:t föreslagna organisationen av klasslärarutbildningen skall betraktas som provisorisk i avvaktan på en bättre samordning mellan klass- och ämneslärarutbildning.

Stockholm den 9 februari 1967

Stellan Arvidson (s)